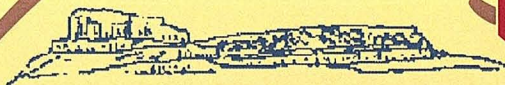

BUTLLETÍ DE LA COLÒNIA I VILA DE FORCALL

Bisgargis

COLÒNIA
FORCALLANO
CATALANA

ANY LIX

Nº 339

HIVERN - PRIMAVERA - 2021

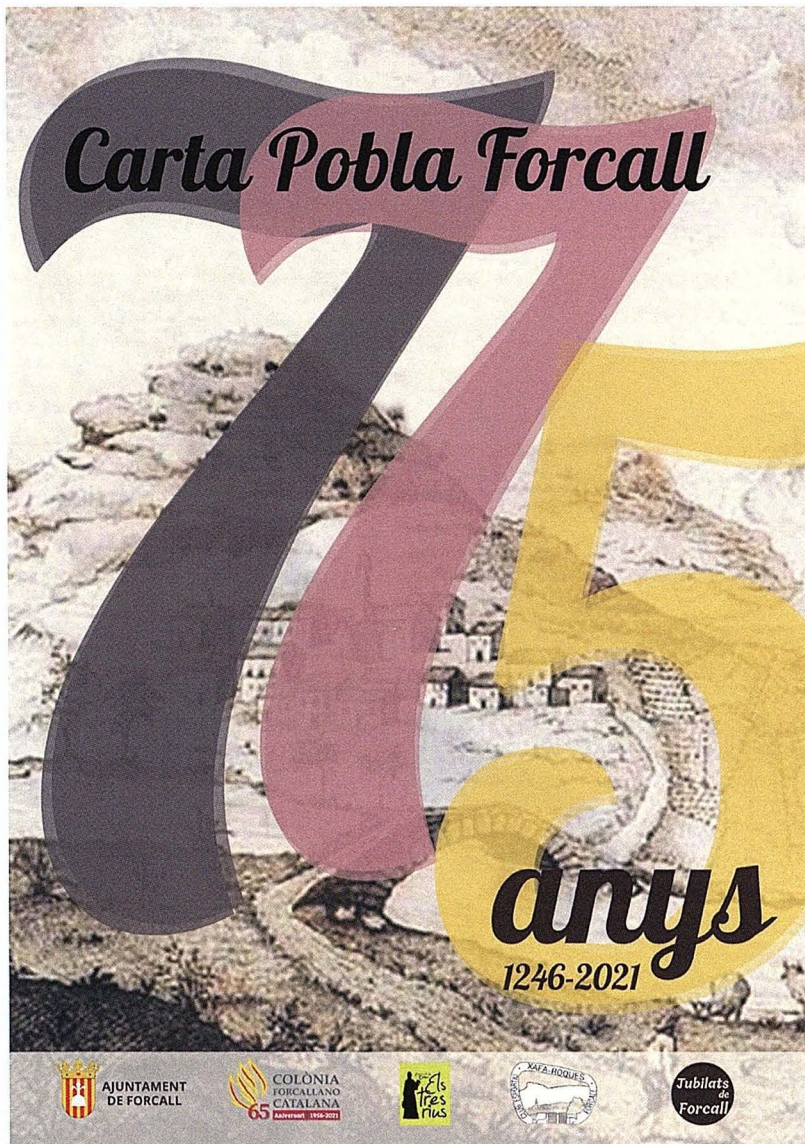
DIPÒSIT LEGAL: B. 12.028-70

“Floració”

Primavera a Forcall

Foto: José Miguel Carbo

CARTELL ANUNCIADOR

EDITORIAL

UN AÑO DE EFEMÉRIDES

El dos de mayo se cumplirán 775 del “nacimientto oficial” del Forcall, que en sus inicios según José Eixarch se llamaba *Puig Blanch* y que justifica su escudo. Curiosamente fue Pedro de Portugal tío de Jaime I, el rey conquistador, quien le otorgó la carta puebla, es decir el reconocimiento oficial como pueblo y con ello el derecho a iglesia, horno, puente y molinos. Parece ser que en este “horcajo” de ríos (nombre con el que lo hemos visto representados en viejos mapas anteriores al s. XVIII) ya existía una aldehuela con algunas casas porque siendo un cruce de caminos era necesario cubrir las necesidades de quienes tan laboriosamente estaban obligados a desplazarse por motivos de defensa o comercio. Por esta razón la población no se otorga ni a un monasterio ni a un señor feudal sino a *“doce hombres cristianos viejos quizás cabezas de un foch o familia”* ya establecidos en el lugar. Con ello se aseguraba defender la zona de frontera tras la conquista a los musulmanes e ir consolidando el territorio cristiano. En general se ofrecían incentivos para establecerse, normalmente con la reducción de algún impuesto. Unos años más tarde, el 9 de febrero de 1291, Carlos II de Castilla decidía ponerlo bajo la protección del castillo de Morella, hasta que, otro Carlos II esta vez rey de España, el 12 de junio de 1691, decidía librar al *Orcajo* de esta servidumbre, hace de ello 330 años.

Por otra parte, en octubre de 1956 un grupo de forcallanos residentes en Cataluña decidieron crear la Colonia Forcallano-catalana. Aunque el desencadenante fue la dificultad en conseguir *majorals* en las fiestas de San Víctor, la realidad era que la depresión económica de la zona obligaba a emigrar a jóvenes y cabezas de familia. Forcall era pues un pueblo de ancianos, mujeres y niños y las familias tenían en consecuencia poco que celebrar. La Colonia ha cumplido 65 años y seguimos entrelazados con el pueblo gracias al boletín Bisgargis nacido como tal en mayo de 1961. No sólo la revista ha marcado un hito desde hace 60 años, si no que Forcall dispone desde hace 25 años de una estación meteorológica que no por básica ha sido menos útil y cuyo éxito se debe a la lectura diaria que hace Miguel Rodés. Este año tan complicado nos recuerda también que hace 10 perdimos a dos estudiosos irrepitibles, Santiago Casanova Giner i José Eixarch Frasno.

Para no olvidar otros cumpleaños mencionaremos que este año coincide con el 335 aniversario de la llegada de las reliquias de San Víctor, celebradas con gran ceremonial festivo y religioso en su III Centenario en 1986.

El Ayuntamiento ha iniciado la organización de una serie de actos bajo el lema *“775 anys de sabers”* que se realizaran a lo largo del año en el modo y manera que la pandemia permita. La Colonia, que cumple su 65 aniversario se une a las celebraciones y vamos a intentar que los días 14 y 15 de agosto sean especiales. Confiamos en organizar talleres, charlas y alguna mesa redonda para discutir temas de historia y actualidad.

Tal acumulación de fechas significativas no podíamos dejarlas pasar ni podíamos resignarnos a no disfrutarlas en comunidad, porque tras ellas hay el esfuerzo decidido de forcallanos residentes y ausentes que siguen unidos al pueblo por la voluntad y la fuerte identidad forcallana.

ESQUITXOS D'HISTÒRIA

PER ANTONI EIXARCH CARDONA I CARMEN FERRER LLOP

BORSO, UN MERCENARI QUE VA DE CONFRONTACIÓ EN CONFRONTACIÓ I D'EXILI EN EXILI (1ª PART)

Qui no ha sentit alguna vegada la dita "Allò que va donar Borso a les reixes de casa Osset" o entonar aquella cançoneta que diu "Bien se acordara el Orcajo del dia de San Rafael, zotaron ciento y tres hombres aquella gente cruel" i aprofitem per recordar que Orcajo es com s'anomanava, i encara en algun indret se'l nomina d'aquesta forma, a Forcall en les veïnes terres de l'Aragó (Forcall ve de forca i Orcajo ve de (h)orca referit a la forca o de (h)orcajo a la confluència de dos rius).

Segurament els son conegudes als familiaritzats amb la història i llegendes del guerriller carlí Thomás Penarrocha Penarrocha, capità dels voluntaris reialistes del Forcall en la 1ª guerra carlina (1833-1839), el Groch del Forcall. Tot ve d'un fet que explica el seu gendre, el forcalla Josef Bordás Marcobal (Pepet de Nasi) casat des de 1846 amb Manuela Penarrocha Ferrer filla gran del guerriller, en les memòries que va escriure als 51 anys, el 1874, mentre patia presó per les seves idees i haver participat com voluntari en la 2ª guerra carlista (1846-1849), en els calabossos del castell de Morella.

Lligats a les reixes de les finestres del Palau dels Osset-Miró (construït a la plaça Major del Forcall per la família Miró seguint l'arquitectura del renaixement aragonès del s.XVI), varen ser cruelment i injustament fustigats durant hores, 103 veïns homes per ordre d'un brigadier portuguès isabelí.

Això succeí un 24 d'octubre de 1836 i a les hores Josef Bordás tenia 13 anys. Es a dir, que

quan va escriure les memòries a les que fem referència havien passat 38 anys.

El brigadier Borso, jove militar de 39 anys, destinat a la guarnició de Morella, va enviar un ofici a l'alcalde del Forcall, José Guarch Espada, demanant-li "cierto número de bagajes" (transport i equipament pel servei dels militars). L'alcalde no va consultar a ningú i li comunica que el poble no vol entregar-li allò que demana. El militar es presenta al Forcall al comandament d'una columna de portuguesos i pesseters de Morella, tanca els accessos a la vila i fa comparèixer a tots els homes del poble a la plaça. Dona ordre de castigar-los a la vegada que permet a la tropa el saqueig de les cases (Bordás escriu en les seves memòries que "*en las mugeres se cometieron atropellos y desmanes*"). El pare de Bordás, Ignacio Bordás Frasnó de 46 anys, va ser un dels que van apallissar i penjar cap per a vall de les reixes del palau. La seva mare, Josefa Marcoval Querol, de 40 anys, va poder accedir a Borso per demanar una raó que justificqués aquella actuació. Borso no s'amaga i després de donar-li una bona plantofada li exposa el motiu, a lo que la Marcobal li diu que l'encarregat del servei de cavalleries pels bagatges es el seu marit i no s'ha assabentat de l'ordre, ningú li ha comunicat les exigències del brigadier. Borso confirma aquesta asseveració cridant a declarar a altres regidors de l'Ajuntament i, entrant en còlera, demana que es busqui i capturi a Guarch per afusellar-lo. No el van trobar, es va amagar a casa d'un amic.

Però, qui era aquest home?. Ens va sobtar que un fos un general portuguès amb noms italians el que estes al front d'unes tropes en les que hi havia soldadesca portuguesa. Com va arribar a les nostres terres?. Com va arribar a combatre el carlisme, a combatre contra Cabrera, el Tigre del Maestrazgo?.

Modesto Lafuente y Zamalloa, periodista, historiador i escriptor, reconegut com lliberal progressista en la seva *Historia General de España* (1850-1866) fa referència a la fama de Borso de desplaçar extrema severitat amb els pobles afectes al carlisme, malgrat reconèixer que era un brillant oficial italià procedent de Portugal acompanyant una legió portuguesa per posar-se al servei d'Espanya. Ja hem fet un pas, el brigadier era italià, no portuguès, vingut a Espanya procedent d'Oporto.

De sobte, la casualitat ens ha fet conèixer l'obra del catedràtic d'Història Contemporània de la Universitat Rovira i Virgili, Josep Sánchez Cervelló. És especialista en història de Portugal i ha estudiat les guerres napoleòniques i carlistes en la zona castellenca de la Diòcesi de Tortosa, Baix Aragó, terres de l'Ebre i el Priorat. A les nostres mans ha caigut un llibre de recent edició, del que es autor, que ens obre les portes a conèixer al personatge Borso.

El lliure comerç entre ports espanyols i hispanoamericans es va regular (1778) per Carles III, mantenint Espanya el monopoli comercial del vaixells procedents d'Amèrica. Això va ser un reclamar i va afavorir l'arribada a les ciutats amb ports autoritzats per decret, de comerciants d'arreu d'altres parts d'Europa. És el cas del matrimoni Giovanni Borso i Mª Benita di Carminati, ambdós originaris de Génova. El matrimoni es va instal·lar a Màlaga on va néixer el nostre personatge Gaetano Borso di Carminati el 1797. Sorpresa !!! Borso no era portuguès, ni italià, era espanyol !!!.

El començament del s. XIX un veritable terratrèmol de conflictes bèl·lics va sacsejar Europa. El capitalisme al costat del liberalisme s'imposava arreu, amb la resistència dels perjudicats i l'impuls de qui es beneficiava. Des de noves idees que podien semblar irreverents a l'Església fins a una economia de mercat front a una economia social representada per els gremis. No hi havia competitivitat però els sous estaven pensats perquè es pogués viure i els ajuntaments tenien l'obligació de vetllar per els ciutadans, tot i que no sempre ho aconseguien. En conseqüència van haver guerres civils i guerres entre estats per dilucidar qui seria la nova potencia mundial. Este era l'ambient adequat per els mercenaris i aquells homes que sense ofici es dedicaven a guerrear, sovint per diners però també per idees.

Els pares de Borso van deixar Espanya per raons econòmiques i es traslladaren a Nàpols, just quan a Itàlia s'enfrontaven el Nord i el Sud,

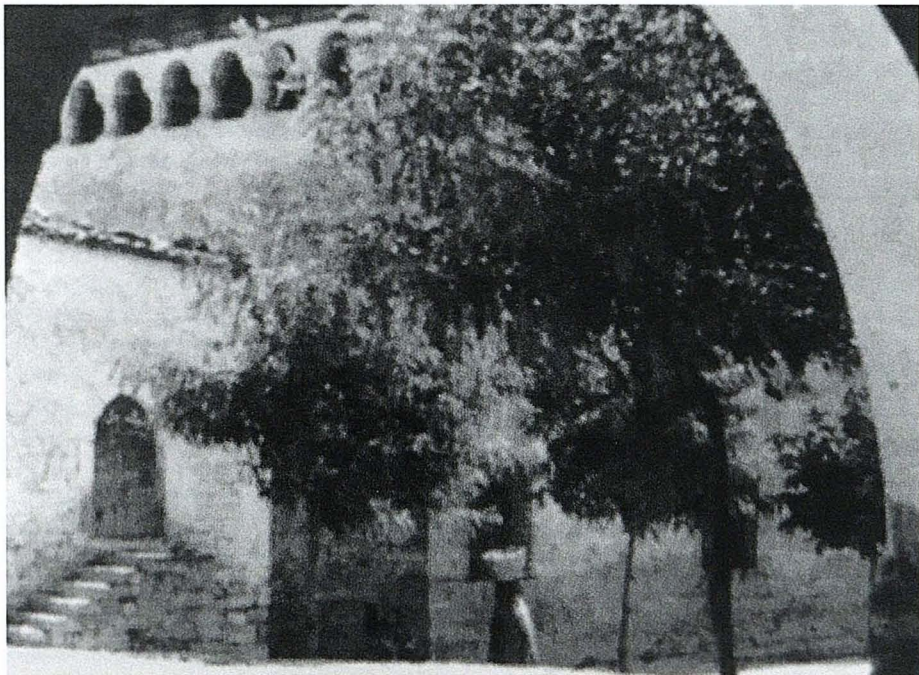
mentre buscaven la unificació. En Nàpols es produeix una revolta el 1820. Borso ja com a militar amb el grau de tinent es significà a favor dels revoltats, però degut una sèrie de rendicions i abandonaments dels comandaments només durà 23 dies. La repressió fou terrible i els revoltats van ser condemnats a mort o, si podien, fugir cap a l'exili. Borso juntament amb la majoria dels italians represaliats per la desfeta decideix expatriar-se a Espanya que estava patint el seu propi conflicte entre l'absolutisme de Fernando VII i els partidaris del sistema constitucional liberal.

En aquesta anys l'església fou descapitalitzada i es van abolir les ordres monacals i convents amb pocs religiosos residents. La reforma lliberal millora i reforça la posició dels propietaris i de la burgesia i empitjora a jornalers i arrendataris, els pobres son mes pobres. La població es nega a pagar delmes. Esclata la insurrecció camperola recolzada pel clero en contra del liberalisme.

El destí del capità Borso era Barcelona, però el vaixell que el portava a ell i altres companys va patir danys en la travessia i va tenir que anar a refugiar-se al port de la ciutat de Tarragona habitada per unes 9000 ànimes empobrides encara per les conseqüències de la Guerra del Francès. Borso i d'altres es van posar al servei del Govern espanyol jurant la Constitució. Els militars italians formen una tropa a modo de legió estrangera i Borso com altres oficials s'enrolen de soldats rasos; aviat es ascendit a caporal i a sergent major. Tot i uns primers èxits van haver que rendir les armes davant la invasió des de França dels anomenats 100000 Hijos de San Luis subvencionats per la monarquia absolutista francesa.

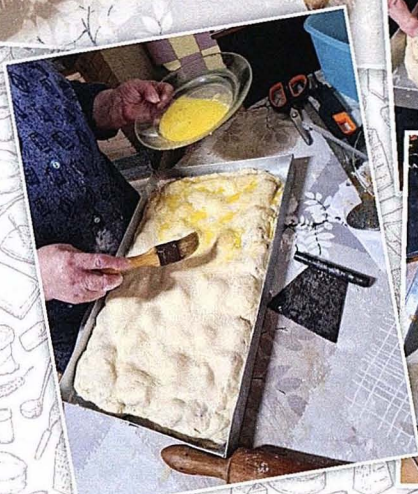
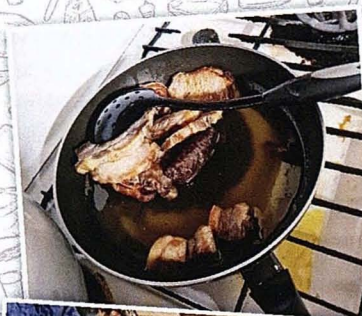
Deixem aquí aquest esquitx d'història i en el proper Bisgargis continuarem amb el seu exili a França i d'allí a Anglaterra i citarem la bibliografia emprada.

Les reixes de casa Osset-Miró i el graneret
(foto de primers del s. XX).

ROSCA TAPÀ - PASQUA 2021

En aquest any tant complicat que ens està tocant viure, a pasqua no ha faltat la tradicional rosca a les cases forcallanes. La rosca tapà que os mostrem ha estat elaborada per Rosario Ejarque Monfort. Reportatge fotogràfic d'Irene Bordàs de la Vega.

“MUNTANYES D'IL·LUSIONS”

Després de 70 km Pam Collado i Ramón Peris arribaven a Forcall on alguns dels companys del CRA Celumbres i veïns de la Comarca van voler recolzar a la mestra i la seva parella durant el seu repte esportiu emmarcat dins del projecte “Muntanyes d'il·lusions”. Pam i Ramón van recórrer el Camí de Conquesta,

GR 331, en tan sols dos dies per donar visibilitat a l'escola i el món rural per tal d'atraure famílies a viure a Portell de Morella i evitar així el tancament de l'aulari. Amb el lema “La il·lusió mou les meues cames” la parella va completar el repte amb èxit.

QUAN VAM PERDRE LA INNOCÈNCIA PER CARLES JOVANI

L'epidèmia causada pel SARS-CoV-2, elevada a la categoria de «pandèmia mundial», ha representat molt més que una crisi sanitària sense precedents. En haver aguditzat la delicada situació que travessava l'ordre politicoeconòmic establert després de la Segona Guerra Mundial, ha catalitzat un canvi de paradigma de conseqüències encara imprevisibles.

En l'apartat de la governança, les formes tradicionals estaven ja fortament qüestionades per una generació víctima del marasme del 2008 que no s'empassava els vicis de la vella

política. A ella s'havia sumat en la darrera dècada la propagació viral —mai millor dit— de moviments populistes de signe divers adaptats a la realitat del segle XXI.

Pel que fa a l'esfera econòmica, el daltabaix ha sigut monumental per a un gegant amb peus de fang debilitat ja per la puïança del capitalisme especulatiu, l'increment de l'atur, la precarització laboral i una dèria desreguladora que ha anorreat progressivament l'estat del benestar, el mateix al qui ara acudeixen en processó molts dels deixebles més conspicus de Friedman, Hayek e tutti quanti.

Capítol a part mereix l'impacte de la malaltia sobre el nostre model de socialització, més encara tractant-se la mediterrània d'una cultura oberta on l'estretor de les distàncies, l'activitat portes enfora i certa inclinació natural cap a l'hedonisme fan que les mesures de distanciament social, l'ús de la mascareta i la mutilació de la vida en comú hagen configurat plegades una càrrega traumàtica si cap més feixuga.

Els estralls de la Covid-19 han conferit per motius funestos un rol protagonista a la gent gran, al temps que han submergit les generacions més joves en un nou bany de realitat, per si de cas quedava encara algun despítat. Dit d'una altra manera, ha acabat de fer perdre la innocència a molts.

Els nostres avis van perdre la innocència quan de petits van viure l'horror de la guerra. Quan van ser testimonis en carn pròpia de la por i les llàgrimes. Quan van presenciar la mort, la violència i el dolor més inenarrable. Quan van ser víctimes de la fam, l'exili o l'escarní. Quan va haver de fer de pare o de mare abans d'hora amb els seus germans orfes.

Les experiències de les generacions més joves són potser més prosaiques, però no per això menys determinants en les seues biografies. Per a no pocs la innocència va començar a desaparèixer quan van descobrir –o els va advertir cruelment un company– que els Reixos eren els pares. Quan van constatar que Ses Majestats lluien barbes postisses i que tot aquell univers de màgia era només una conxorxa mel·líflua arguïda pels pares. Quan van advertir que «companys de pupitre» i «amics» no eren termes intercanviables.

Per a d'altres l'epifania de l'adultesa va tindre lloc quan es van adonar que els seus pares no eren perfectes, que no estaven dotats de virtuts sobrenaturals i que patien, a més, de defectes homologables als del més comú dels mortals. O més tard, quan tancada ja la barba i perduda la virginitat, el miratge adolescent de l'eterna plenitud s'esmunyia

deixant al descobert la seua fal·libilitat. La possessió també ells de defectes públics, notoris i irremeiables.

La innocència es perd també el dia que entem que, independentment de la riquesa de la nostra xarxa familiar o social, estem sols al món. Que vam arribar sols, que sols hem crescut i que sols marxarem, malgrat el calli dels pares, l'estima de la parella i els funerals en olor de multituds. Que el nostre diàleg interior és en realitat un monòleg, que hi ha elements i circumstàncies de la vida que són intrínsecament (uni)personals, que hi ha decisions i responsabilitats indelegables, i que hi ha necessitats que no admeten l'auxili de tercers.

La innocència s'esfuma quan ens mirem a l'espill i descobrim una nova arruga o un nou cabell blanc. Quan aquell dolor al genoll no acaba de marxar. Quan l'idealisme de joventut queda relegat pel pragmatisme possibilista o, com ocorre sovint, pel cinisme més impúdic. Quan comprovem que els mèrits no computen sempre com a mèrits ni la Justícia és sempre justa.

La innocència acaba de desaparèixer quan un familiar o un amic és víctima d'una epidèmia inconcebible com l'actual, d'una malaltia terminal o d'un accident de conseqüències fatals. O quan aquesta tètrica loteria recau sobre nosaltres mateixos. Quan advertim que no som immortals. Que Déu no està sempre al nostre costat. Que el culte a un optimisme naïf a cop d'eslògan o tweet és pura fantasia. Que no necessàriament hem nascut per véncer. I malgrat tot això, la innocència segueix sent paradoxalment indispensable per a dotar de sentit la nostra existència. Perquè sense ella no hauríem estat capaços de superar els obstacles que ens ha posat la vida. Perquè sense ella no saludarem la victòria contra la pandèmia.

*Adaptació de l'article publicat originalment al setmanari Notícies.

“VOLTES I MÉS VOLTES... ÉS LA LLEI DEL MÓN” H BOUCHÉ

PER XIMO SEGURA

Després d'un cycle santantonienc que començava amb moltíssima il·lusió i gent molt jove fent -se càrrec d'organitzar i gestionar la Santantonà... totes les circumstàncies exteriors i alienes a les celebracions ens han deixat un complet any festiu en blanc que ens ha portat als records d'altres edicions per a omplir-nos l'ànima d'il·lusió car la realitat ens va dir que només l'esquellot va passejar modestament pels carrers del poble, juntament amb una missa a deshora -hem perdut molts serveis religiosos a la parròquia- i amb comptada assistència de fidels del Sant i uns tendres dibuixos dels constants infants que estimen i coneixen la festa més del que podem pensar les persones adultes. Tenim massa càrrega emocional viscuda amb la festa de Sant Antoni per deixar passar tot un any -de moment-, els arxius audiovisuals alleugeriran el desgavell sentimental que ens ha produït el buit santantonienc.

Començo amb les voltes. Sincerament, penso que si durant l'agost 2020 ens vam reunir més de quaranta persones per a enraonar sobre les majoralies properes i vam expressar diferents punts de vista sobre la Santantonà... per cert, va ser molt enriquidora! Durant el proper estiu -esperem poder trobar-nos totes i tots al poble- caldrie una tertúlia dialògica però al voltant de la festa i no d'un llibre, com és més freqüent. Ens hauriem de reunir molta gent. També persones majors de cinquanta anys, ja que l'any passat aquest sector que coneix perfectament, va mantenir i ens va transmetre la il·lusió i l'estima per la festa de Sant Antoni quasi no va tenir representació. Hi ha moltes coses a millorar i és bo escoltar opinions intergeneracionals sobre una festivitat que ens interessa a tothom. Qualsevol aportació farà augmentar la tradició oral -Sant Antoni ha sobreviscut així- i ens agermanarà -malgrat els punts de vista diferents- que només han de ser vists com a una millora qua-

litativa en el desenvolupament dels diferents actes festius.

Aquest text no pretén generar cap polèmica; però si incitar al diàleg, a la tertúlia, a la reflexió, a la conversa serena, racional, metòdica i amb temps. Les coses evolucionen i les festes també. Adaptacions senzilles han permès la supervivència i la participació de tothom -eixa implicació deu augmentar-. Al remat, aquest és el màxim objectiu d'unes celebracions: reunir a la major quantitat de persones del poble i també aquelles que tenen estima per qualsevol motiu. Més voltes. En una societat que busca la igualtat en tots els aspectes o deuria buscar-la, cal donar una altra passa endavant. No hauriem de caure en l'errada que va deixar sense participar a la Santantonà a molts homes del poble que ara estaran al voltant dels setanta anys o més. El sector masculí ja ha aconseguit aquest objectiu. Aquells que volen, ja poden anar a la Santantonà. Hem d'avançar en totes les expressions festives de Sant Antoni, perquè no podem ni devem deixar passar cap generació més de forcallanes sense la possibilitat d'anar al maio, tallar la llenya, muntar la barraca, posar-se una vestimenta de botarga... o qualsevol dels papers destinats cultural i històricament al sector masculí.

Si, si... vosaltres! Les dones heu de participar en cada acte, en cada instant festiu. Tampoc s'ha de regalar res ni fer cap discriminació positiva: treball, estima, respecte...estic segur que eixes qualitats les teniu tant o més que nosaltres. Cal esforçar-se per a mantenir tan magnes celebracions i guanyar-se la participació amb els mèrits i les competències de cada persona. Les celebracions i el poble han d'estar representades per les millors ànimes, indiferentment del gènere.

A casa nostra som de fer els canvis sense gran enrenou, sense trencar la seguida de res. I això,

evidentment; i segons la meua opinió, no és una revolució, més bé és l'evolució natural que arribarà tard o prompte. Només cal diàleg entre totes les persones participants i grans acords. Sóc de la manera de pensar que les dones, si vosaltres! La meitat o més de la població que la nostra cultura occidental ha marginat durant tants segles heu d'alçar la veu i tocar les portes perquè mai han estat tancades, estan entreobertes. Com bé deia Bourdieu: "qui està en una situació de privilegi, no es mourà". Així que si voleu arribar a altres fites a la festa de Sant Antoni... haureu de tocar la porta; o metafòricament, tirar-la a terra!

Sou de la comissió de festes, gaiteres i tabaleres, majoraleses -cada vegada amb més rellevància, com no pot ser d'altra manera, si és que alguna volta no l'heu tinguda-, cuineres, balladores, eixiu a la Santantonà amb la capa, a la processó dels matxos i a la solemne processó del Sant. Esteu preparades per a fer qualsevol tasca. Perquè la festa us necessita, sou part fonamental; però queden barreres per trencar, espais per a assolir... Només vosaltres teniu la capacitat i el poder d'aconseguir-ho. Veritablement crec que això només pot portar beneficis a tots els nivells en la convivència de la festa.

En un àmbit més personal, l'observació i la conversa amb agents "passius" també m'ha ajudat a veure que aquest canvi és imminent, natural i lògic. A més, no ha de portar cap enuig ni tampoc rebuig pels estaments festius. Fa anys que algunes dones joves em pregunten: Volem jupetins rojos o grana, què hem de fer?" Per una altra banda, a la darrera Santantonà, viscuda més intensament si es pot, i a pocs minuts d'encendre la barraca; vaig veure un grup de botargues destrossades físicament per la intensa jornada de treball i festa amb tot el que porta aparellada. Algunes dones joves animaven i pujaven la moral de la infernal cort. Un grup més participat de persones d'ambdós gèneres per a muntar la barraca i eixir a la cercavila de la Santantonà permetria el descans durant la vesprada per a augmentar la vitalitat i les for-

ces. Que hi ha massa actors i actrius per a poques vestimentes? Doncs, molt fàcil, un sorteig per decidir els i les intèrprets de la Santantonà i els muntadors i les muntadores de la barraca... A l'any següent, canvi de rols.

La resposta és ben natural i igualitària. Toqueu la porta o tombeu-la! Sóc partidari del diàleg i dels acords fàcils que arribaran, ens uniran més i ens enfortiran com a societat; a la vegada que dotaran a les celebracions santantonienques de més possibilitats i més opcions.

No sé si el meu somni, desig, opinió ha anat més lluny del que una persona pot plantejar; però un enraonament amb molt de públic donaria legitimitat o deixaria la idea en una espècie de malson transitori.

Seguint amb les voltes... com entendre la següent generació que l'any 2021 no vam poder celebrar Sant Antoni per una pandèmia? Com pot ser que una festa amb tanta tradició se suspenguera per un diminut virus? Caldrà explicar-ho bé, encara que en el primer món digital -entès com la fase on la tecnologia va arribar a quasi totes les cases dels països occidentals- la informació estarà a l'abast de tothom, però nosaltres que ara estem vivint aquest disgust emocional ho hem de deixar explicat amb tots els detalls.

I llanço una pregunta per a la qual no tinc resposta. Va haver celebració fa poc més de cent anys durant la pandèmia de grip del segle XX? En sabem alguna cosa? Algun pare o mare recorda àvies o avis de la majoralia durant els anys de la grip?

Ara ja les darreres voltes. Dissabte de Pasqua em vaig alegrar enormement quan em van dir que els majorals estaven passejant el corder de Sant Antoni. Encara no vaig tenir l'ocasió de comprar paperetes; però col·laboraré més si cap, després d'haver vist -un any més- com vau participar. Aquest ja serà un deute perpetu i vitalici que assumiré amb la festa. Esperem que els majorals 2022 puguin fer el màxim d'actes possibles. A nosaltres només ens queda ajudar i il·lusionar-nos de nou.

ELS NEGRETS DEL FORCALL - ELS PORTS (1ª PART)

PER KASSIM CARCELLER

El País Valencià és un país de danses: jotes, fandangos, boleros, seguidilles, malagueñes... que es representen de punta a punta del territori; mostra evident d'una gran diversitat cultural. La comarca dels Ports no es queda enrere, i hi trobem un ric ventall de tradicions i costums entre les quals es compten nombrosos balls. Alguns pobles en conserven una gran varietat: Morella, el Forcall i Sorita; la Todolella, per la seua banda, reviu anualment una dansa guerrera datada entre el s. xiv¹ i s. xv. No obstant això, quan parlem de balls tradicionals valencians actius amb torre humana, tan sols en podem nomenar cinc en tot el territori valencià: els Negrets de l'Alcúdia, la Mojiganga de Titaguas, els Dansants de Peníscola, els Varetes del Forcall i la Muixeranga d'Algemesi. Aquesta darrera és la més espectacular de les representacions i on les torres humanes tenen major presència respecte del ball.

Novament, la riquesa cultural del ball de la comarca dels Ports es fa palesa en comptar entre les seues representacions amb un d'aquests balls amb construcció humana. De fet, alguns autors, a més del ball dels Varetes, afegirien al recompte la Dansa Guerrera de la Todolella. Aquesta és una qüestió que, sens dubte, continua en discussió perquè l'elevació d'un dels dansants té diferents interpretacions. Però, si hi ha un ball als Ports que no admet cap dubte a l'hora d'incloure'l entre el reduït grup de balls que construeixen una torre, aquest és el ball dels Varetes del Forcall.

Segons una de les publicacions consultades, aquesta ballada és relativament recent, no té ni cent anys d'antiguitat. Ferrer (1986) indica que «data de cuando estaba D. Tomás Sanz de vicario en 1934». Diu d'aquesta dansa que «consta de diez chicos de 7 a 11 años» i

descriu la indumentària i la dansa tal com es conserva avui. Afeg que «forman a veces un castillo humano. El más pequeño desde arriba, recita una quarteta y descenden formando cinco torres de a dos», és a dir, el famós pas de gegantets muixeranger, amb la diferència que en aquests, en comptes d'anar drets un damunt de l'altre, els segons van a les galligotes dels de baix. El forcallà Vicent Pasqual explica² que en els anys 70 es posaven dempeus, com ho fan a Peníscola i Algemesi.

Construcció dels joves de Culla, 1950.

Llavors, són les torres humanes forcallanes del s. xx? Ni de bon tros. De fet, són un fenomen anterior al ball dels Varetes, el qual agafà el relleu de la torre d'un ball predecessor més antic per motius encara incerts. Però anem a pams. El Forcall compta amb nou danses actives diferents tot i que n'han estat moltes més en el passat. El ball de noms que es constata -en les publicacions consultades per a l'article- a l'hora de referir-se a les danses locals ha fet complicada la tasca per distingir unes de les altres i entendre si n'eren evolucions o ballades diferents. L'historiador forcallà, Ximo Segura, reconeix que «els noms de les danses han canviat en els darrers 40, 50 o 60 anys». Com veurem, tot apunta que hi havia una altra dansa local de major antiguitat que també finalitzava amb una torre. En trobem documentades tres maneres de referir-se: Negrets, Arquets i Ball de la torre. Aquesta riquesa lèxica és més fàcil d'entendre en un poble que, envoltat per quatre moles, conserva com a mínim dos mots per referir-se a cada muntanya.

El ball de la torre. El nom d'Amades

L'estudiós Joan Amades explica en el Costumari català que al Forcall ix per Sant Víctor el ball de la Torre. Avui dia no hi ha cap dansa amb aquest nom. Cal dir que és l'únic autor que empra aquest terme, diu d'aquest que «els ballaires del qual es limiten a aixecar un castell similar als dels castellers». S'entén que el ball de la torre³ és un mot genèric per a indicar el més destacat de la dansada, o millor dit, segons el folklorista l'única funció dels dansaires. I segueix: «La corona un infant que se sosté només amb un peu alternadament, ara el dret, ara l'esquerre, i que acaba posant-se cap per avall. En desfer-se el castell resta sol del tot el pilar que havien aixecat enmig, i en descarregar-lo és costum que l'infant que el corona baixi de cap per avall. Aquest ball és

propi de fadrins i és regla que els més joves constitueixin els pisos més elevats.» Com bé interpreta Sorribes (2020), de la descripció es desprèn que el xiquet fa la cameta⁴, fa la figuereta i es basteix una estructura amb un pinet al mig, habitual aquest darrer en el món casteller però no en el repertori muixeranguer. Ara bé, d'aquesta darrera afirmació d'Amades, o el temps verbal que empra (present simple) no és l'adequat i en realitat fa referència com a poc al primer terç del s. xx o bé la descripció de l'etnòleg no és vàlida per als 50, data de la primera edició del Costumari català.

Negrets. El nom tradicional més utilitzat.

En el Forcall el mot apareix per primera vegada en l'obra de Carlos Gazulla de Ursino en el s. xviii. Entre els autors del s. xx, Gonzalo Puerto (1956) ens parla dels Negrets forcallans i no Arquets, Varetes o ball de la Torre. També Milian Mestre (1967) detalla (20 anys abans d'escriure l'Homenatge a Mosen Milian) els balls forcallans sense fer referència al ball dels Arquets ni Varetes o el de la Torre i descriu la indumentària -inclos l'arc de flors i la corona- dels Negrets amb gran detall tal com vesteixen avui dia els Arquets. En aquesta publicació l'autor expressa que «juraria que antaño remataban su baile con una torre», també assenyalava que les edats eren de 15 a 18 anys (l'edat dels Dansants de Peníscola) i afegeix que eren 8 balladors. La dansa no es ballava en 1967, Milian Mestre comenta que per aquell temps havia caigut en desús. Degué haver-hi un impàs perquè fa una pila d'anys que els Arquets es ballen anualment per Sant Víctor.

Arquets. Un mot relativament recent

La dansa dels Arquets és una de les 9 danses que és ballen en l'actualitat i no s'acompanya de cap torre. Però, com avisa Frechina⁵, a la

comarca dels Ports i Maestrat, Arquets i Negrets es gasten indistintament per a referir-se a la mateixa dansa. Avui dia, en Forcall preval el terme d'Arquets tot i que no sempre ha estat d'aquesta manera. Així doncs, Milian Mestre (1989) descriu les danses i emprà arquets i negrets com a sinònims. L'autor forcallà repetí la descripció que va fer en 1967 d'aquesta dansa de joves de 15 a 18 anys amb arcs que alguna volta feien una torre humana. Val a dir que l'autor, tal com ell deixa constància, participà de la processó en els anys quaranta. Pensem que Milian Mestre, aprofitant els seus records d'infantesa, descriu els Arquets dels vuitanta com els recorda de quan era menut i s'estava al Forcall. Sembla que no va caure en l'evolució que havia tingut la ballada, la qual ja no comptava amb la torre i els dansaires eren més jovenets.

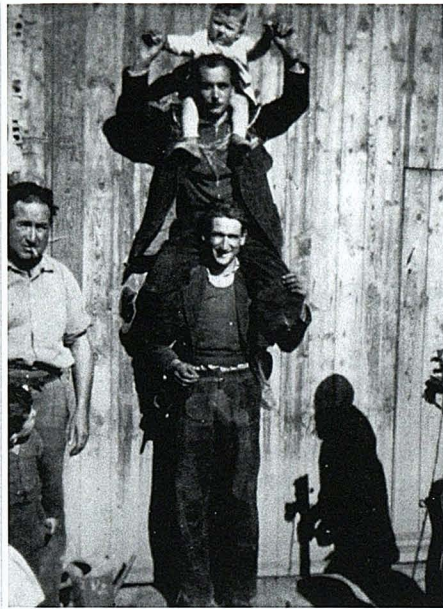
En Culla (Alt Maestrat) també s'ha ballat la dansa dels Negrets, la qual desaparegué a principi del s. xx i es va recuperar fa cosa de pocs anys. Sembla que, com al Forcall, antigament portaven uns arquets com a complement, per aquest motiu també es coneixia com a dansa dels Arquets. En el cas de Culla, s'ignora si alçaven una muixeranga a l'estil del Forcall o Peníscola però actualment no en forma part. La fotografia d'una torre humana a Culla ben realitzada tècnicament per mossos del poble fa que pensar. Tal vegada aquesta bona execució de la construcció siga fruit de coneixements adquirits en els anys de servei militar o per contra aquells joves varen estar instruïts localment, hereus d'alguna pràctica antiga desapareguda.

Breu contextualització històrica del model de festa i de la dansa dels Negrets

L'església dissenyà un format comú per a algunes de les festes locals que n'organitzava, aquestes directrius homogeneïtzants foren aplicades sota la batuta de les autori-

tats eclesiàstiques, la qual cosa explica el perquè de moltes de les semblances que hi ha entre municipis. Bertran (2017) ubica en el s. xiv l'aparició d'un model de festa amb gran exhibició ideat per a les festes patronals i Corpus que perdurà segles. Aquesta modalitat festiva consistia en un seguici de danses variades a mode de cercavila que intercalaven entre les ballades elements teatrals i para-teatrals. Aquest model mantingué el format però les danses i teatres foren canviant o bé evolucionant amb el pas del temps. L'autor indica que «La voluntat de millora dels seguicis processionals facilità la transferència d'elements teatrals entre els diferents territoris de llengua catalana i amb la resta dels hispànics», a més apunta que «els trasllats dels arquebisbes entre seus episcopals i la rivalitat entre les diòcesis afavoriren aquests processos».

La Dansa dels Negrets tenia bona acollida entre el públic i fou un dels balls que s'inclogueren en el seguici festiu patronal i del Corpus. Amb aquest nom és com popularment es coneixia als Ports el que en altres zones s'anomenava danses morisques, moresques, de morets, turcs o moros i cristians i s'interpretaven per bona part d'Europa. Benedetto Croce (2007) explica que al Nàpols del s. xv pertanyent a la corona d'Aragó «Las morescas eran pantomimas mezcladas con danzas». Kurt Sachs⁶ diu que «entre todas las danzas del siglo xv, la que aparece mencionada con mayor frecuencia. Ya se describan verbenas, carnavales o ballets [...], casi siempre se dice que los danzantes bailaron la moresca». Albert Llorca (2003) citant Kurt Sachs (1938) indica que al s. xv «Las morescas eran unas danzas con mucho ritmo, durante las cuales los bailarines, vestidos a veces a lo oriental y con cascabeles en las piernas, se movían de un modo extravagante -probablemente para evocar el «salvajismo» de los moros». No podem oblidar aquí d'esmentar els picarols que els de Sorita cediren a Forcall,

Construcció improvisada Festes de la Mata, 1960.

Ortells, la Pobleta, Todolella o Bordó per a les danses dels pobles des de 1654. Molt les debien saccar perquè cada poc les havien de reparar o substituir fins que es deixaren d'emprar en 1689. Segons Caro Baroja en els s. xvi i xvii estaven esteses per tota la península. Després del segle xvi, ens diu Albert-Llorca (2003) que «el término moresca se remite casi siempre, al parecer, a unos bailes de espadas integrados a veces en unas representaciones de teatro que evocan los enfrentamientos entre moros y cristianos». Per a Amades (1966) és la dansa armada per antonomàsia i representa «el conflicto de la lucha entre la cruz y la media luna» que es manifesta a través d'escenificacions diverses: la conquesta de la localitat per musulmans, la lluita per fer-se amb el sant patró de la vila, la intervenció d'éssers mítics com gegants o dimonis i també a través d'intervencions dialogades entre els personatges.

Aquesta va ser una dansa molt popular arreu del vell Regne de València i estava considerablement més estesa del que ho està ara. Per aquestes raons (antiguitat i ampla extensió) creiem que presenta avui una indubtable diversitat que alhora dificulta la seua interpretació. A les comarques centrals valencianes s'orienten principalment amb el tema de la reconquesta. En canvi, al Maestrat i als Ports agafen un tarannà més semblant a les representacions aragoneses pròpies del barroc «se las halla agrupadas con otras danzas procesionales de espadas y de palos y el conjunto del espectáculo consta de variadas danzas aparentemente alejadas y ajenas a las de moros, pero de un común origen. Las evoluciones constituyen una verdadera danza»⁷. Així doncs, les dansades d'espases, bastons, arquets, negrets, pastoretets, llauradores, gitanetes o cintes comunes la majoria d'elles en pobles com Sorita, Forcall o Peníscola figuren en les moresques aragoneses i comparteixen una arrel comuna, les quals s'inclogueren en aquest nou model festiu que identifica Jordi Bertran.

En el proper número de "Bisgargis" es publicarà la 2ª part i cloenda d'este treball amb els capítols 'Presencia dels Negrets a la comarca dels Ports' i 'Forcall. Ball de noms i de torres humanes' amb la relació de fonts consultades.

Fotografies: Autors desconeguts

1. Vegueu Gonzalo Puerto (1956)
2. Entrevista realitzada per Juan Bofarull en 2014 a Vicent Pasqual
3. Gonzalo Puerto (1956) parla de la "danza de las torres"
4. Acció molt característica en les muixarangues
5. Vegueu Josep Vicent Frechina (2002)
6. Citat en l'obra d'Albert-Llorca (2003)
7. Vegueu Joan Amades (1966)

LA CAMPANETA DE L'ERMITA

Recentment s'ha portat a terme una operació de neteja de les teulades i espadanya de l'ermita de la Mare de Déu de la Consolació. El nostre col·laborador Ximo Segura ens ha fet arribar unes fotografies de la campaneta de l'ermita, son unes imatges inèdites ja que la seva visibilitat és difícil a l'espectador per la impossibilitat d'una accessibilitat adequada. En la campaneta veiem la inscripció "RESTAURADA POR LA COLONIA FORCALLANO=CATALANA. AÑO 1964".

Efectivament la Colònia va patrocinar la fossa i col·locació d'una nova campana atenent que l'existent fins aleshores estava badada. Als butlletins "Bisgargis" de l'època es fa referència a aquesta intervenció. Reproduïm el text que va aparèixer en la crònica de les Festes Majors en el numero 17 d'octubre de 1964 "Dia 12 de septiembre de 1964,

Al atardecer numerosos grupos de forcallanos se dirigen a la Ermita a tener lugar la bendición de la nueva campana, refundición de la antigua, a

expenses de los socios de la COLONIA. Nuestro querido Sr. Arcipreste bendijo solemnemente la campana mientras los sacerdotes de FORCALL alternaban en el canto de los salmos prescritos. Quieran nuestros paisanos, cuando oigan el tañido de la nueva campana, elevar una plegaria a nuestra Virgen y Madre por los forcallanos que residimos lejos de nuestro querido FORCALL. Terminada la bendición, se organizó el rosario de las Antorchas..."

Ens ha agradat poder treure a la llum aquest episodi poc recordat per uns i desconegut per la majoria. No en va ja fa 57 anys de tot això.

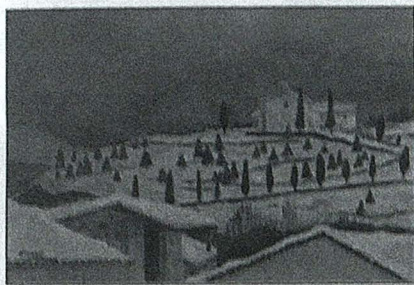

EXPOSICIÓ DE PINTURA A BARCELONA

FORCALL: RACONS D'HISTÒRIA

En aquesta col·lecció, l'autor Antoni Eixarch, ha volgut posar en relleu una historiografia amagada que va més enllà de la tècnica i de la destresa pictòrica, de la línia, del color, de la llum i de la proporció. Pretén situar l'obra en l'espai i en el temps associant-los al significat, idees i valors i al seu caràcter simbòlic, històric i cultural del que es representa. En cada racó veu una pinzellada d'història i en cada pedra que fa paret un esquitx d'història.

L'exposició es pot visitar del 19 de maig al 21 de juny al Centre Cívic Matas i Ramis, carrer de Feliu i Codina, 20, de Barcelona, de 8.30 a 17.00 h. de dilluns a divendres i de 9.00 a 13.00 els dissabtes.

Forcall, racons d'història
Antoni Eixarch
Espai Cafè

PULSO FORCALLANO

■ CEMENTERI

El Cementeri de Forcall, presenta un millor aspecte, ja que han finalitzat les obres de millora d'aquest espai municipal. Així s'ha hagut de portar a terme una millora prou delicada en la zona nord dels nínxols. En la fila més baixa, de les quatre files existents, bona part dels nínxols havien caigut, així que les obres en aquesta part van consistir a exhumar els cossos per poder refer els nínxols, ja que una bona part havia caigut. Les biguetes de fusta que suportaven els mateixos, pel pas del temps i l'entrada d'aigua o humitat, s'havien podrit i en alguns casos s'havien enfonsat. Per això, amb un procés molt laboriós, es van haver de ficar noves bigues de ciment, que donaran més força a l'estructura, impedit a la vegada que caiguen els nínxols de les parts superiors. Per una altra part, s'ha refet la part de la teulada que quedava de la zona sud del cementeri. En eixa zona a la vegada s'havia després una petita part de teulada ja fa un temps i presentava perill de derruir-se tota. Per tant, es va aprofitar per a refer definitivament tota la teulada. També s'ha ficat una nova canal en moltes teulades del cementeri on no n'hi havia, i s'han canviat alguns trams de canal molt vella. La realització d'aquesta part d'obra ha tingut un cost de 40.492 €, als que cal sumar-hi els costos de l'exhumació i els honoraris de projecte i direcció d'obra, que pugem al voltant d'uns 6.400 € més.

Aquestes millores són un pas important, ja que només així quedaria per arreglar la part de teulada vella, la zona oest, que és on estant els soterraments més antics. En eixa zona, no obstant això, també s'ha aprofitat i s'ha repassat tota la teulada, per evitar així l'entrada d'aigua als nínxols i assegurar-ne la conservació.

Aprofitant els treballs, s'han refet parts frontals d'aquests nínxols vells i s'ha pintat tot el cementeri, tant per fora com per dins, el que ha millorat molt estèticament i per a la conservació futura de molts nínxols i parets que estaven ja més deteriorats. Tant la part de la teulada vella, com l'actuació de la pintura, ha sigut executada per la brigada municipal.

■ MILLORA ERMITES DEL TERME

La brigada municipal ha portat a terme la millora d'algunes de les ermites del poble. En primer lloc, es va començar per l'ermita de Sant Cristofolet. Aquesta petita ermita necessitava una important millora de la teulada, ja que moltes teules s'havien menejat i podia entrar aigua dins de l'ermita. També s'ha pintat tant per dins com per fora. Feia molts anys des de l'última vegada que s'havia fet i la veritat és que l'ermita ha millorat substancialment la seua imatge, també la seua porta de fusta ha sigut arreglada i pintada. Per un altre costat, l'ermita de la Pilarica i la Consolacioneta s'ha pintat també per dins i per fora, a la vegada que s'han rejuntat alguns murs i parets. En el cas de la Pilarica, també s'ha repassat tota la teulada. Són treballs de manteniment fonamentals, ja que feia molts anys que en algunes d'aquestes ermites no es feia cap intervenció o actuació de manteniment. Mentre que ara es podrà conservar durant uns quants anys, i s'evitaran filtracions i deteriorament.

Per un altre costat, cal dir que de cara a la pròxima campanya (en la qual l'Ajuntament tindrà, de nou, més personal en la brigada), l'Ajuntament i la parròquia han parlat de la possibilitat de pintar també l'ermita de la Consolació. Aquesta actuació no s'ha pogut fer ara, ja que al ser més gran, és necessària la utilització d'una màquina per poder pintar-la i poder arribar a tots els llocs. D'aquesta

manera, s'espera que a finals d'enguany o principi del següent es puga fer.

■ DEPURADORA

S'han iniciat, per part de la Diputació de Castelló, les obres de millora i ampliació de la depuradora de Forcall. S'estan executant en la parcel·la adjacent a l'actual depuradora, que va adquirir l'Ajuntament de Forcall. En aquesta actuació, es millorarà el sistema de depuració actual, ja que es podrà depurar millor l'aigua, a la vegada que d'ací a poc de temps, probablement l'any vinent, es depuraran les aigües residuals de la Todolella i Villores, on ja estan executats els projectes de canalització dels col·lectors, que portarien les aigües a la depuradora de Forcall. En eixos col·lectors cal destacar que en el cas de Villores baixarà pel camí de la Torreta, cosa que permetrà donar serveis als diferents edificis ja existents, així com al futur polígon industrial. I en el cas de la Todolella s'accedirà al poble pel camí del Sequiol, fet que possibilitaria en un futur donar servei a la zona del Convent i voltants, que podrien traure les aigües residuals a eixe col·lector.

Les obres tenen una duració aproximada d'uns cinc mesos i un cost aproximat d'uns 200.000 €

■ PLA LOCAL DE PREVENCIÓ D'INCENDIS

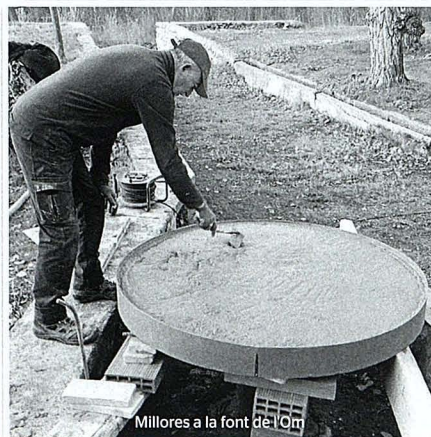
El passat mes d'abril es va publicar la resolució de la consellera d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica per la qual s'aprova el pla local de prevenció d'incendis forestals del terme municipal de Forcall. Aquest Pla regula, entre altres, les actuacions locals en matèria de prevenció d'incendis, per a evitar-los; a la vegada que marca les actuacions que cal portar a terme per tal d'evitar o poder minimitzar els efectes dels incendis.

Després d'una anàlisi del terme, pistes, depòsits d'aigua, massa forestal, zones habitades, etc.; ens exposa quines pistes s'haurien de

millorar o fer de nou, i que davant d'un incendi els bombers puguin actuar. També tracta la neteja de massa silvícola en llocs com granges o masos, així com la necessitat de poder comptar amb nous depòsits d'aigua en algunes zones del terme. La concentració de massa forestal, important en algunes zones, i les possibles actuacions, tant de particulars com de l'Ajuntament, són aspectes que es recullen en aquest document, que fa una avaluació de quins incendis ha patit el nostre municipi, les causes i els riscos que puguin fer-ne altres, en determinats llocs.

■ COMPOSTATGE

El passat mes de març, va arrancar el projecte de compostatge comunitari, que va iniciar l'Ajuntament de Forcall en les instal·lacions que ha adequat la brigada municipal darrere de l'escorxador, on s'han ficat compostadors; així com un petit llavador i estructurant o estella per poder millorar el procés. En la jornada de presentació es va comptar amb la gerent del Consorci de Residus, Silvia López, qui va incidir en la importància de projectes com aquest, per poder fer una utilització pròxima i dins del que s'anomena economia circular, per evitar el transport de residus fora del municipi.

Millores a la font de l'Om

Aquest projecte, impulsat per l'Ajuntament i que és el primer d'aquestes característiques a tota la província de Castelló, té com a objectiu utilitzar la matèria orgànica i compostar-la perquè es pugui a posteriori utilitzar per al veïnat: fer compost de qualitat per a plantes o horts, i així fer un ús sostenible dels mateixos residus. Cal recordar que en l'impuls d'aquesta iniciativa, l'Ajuntament ha comptat amb dos treballadors del consistori per a la sol·licitud de l'ajuda i la ficada en marxa, que han sigut Maria Torres i Marc Pinell.

L'Ajuntament de Forcall ha repartit poals i imants per fer difusió i conscienciar de la necessitat de fer aquest compostatge comunitari, que ja està funcionant en molta conscienciació i participació de molts usuaris de Forcall.

■ ZONA INDUSTRIAL

L'Ajuntament de Forcall ha demanat una ajuda per poder començar a posar en marxa la zona del polígon industrial, al costat de la gasolinera. Aquesta ajuda de 56.213 € permetrà dur endavant tots els tràmits jurídics previs per a impulsar aquesta zona. La previsió és de poder delimitar les parcel·les que pogueren eixir en un espai aproximat d'uns 15.000 m². Però sobretot de cara a l'any que ve, fer les obres necessàries per a dotar de llum, aigua i urbanitzar tot aquest espai. Ara, per tant, es començaria tot el procediment jurídic i administratiu per obtenir els informes favorables mediambientals, d'evacuació d'aigües residuals, i altres.

Així mateix, enguany l'Ajuntament té previst adquirir diverses parcel·les per a possibilitar l'obtenció de la propietat, per tal d'iniciar a posteriori les fases d'obra. Es tracta així d'una actuació necessària, que tindria com a objectiu adquirir sòl per a accedir a la instal·lació de qualsevol emprenedor que volguera muntar alguna iniciativa. És fonamental perquè actualment per la delimitació i les proteccions dels tipus de sòl en zona no urbanitzable, és molt difícil desenvolupar actuacions.

■ BRIGADA NETEJA EMERGE

Estan finalitzant els treballs de la brigada EMERGE, que durant sis mesos han portat a terme la neteja de vials, sendes, camins, PR i GR i moles i finques, entre altres. Una bona tasca, planificació de la qual es porta a terme des de fa uns anys, amb què s'ha pogut recuperar molts camins abandonats. En aquests camins feia anys que no es transitava, com per exemples el Camí del Mas de Roig fins a la Sebastiana, del Mas de Llorens al mas de Parra, un de nou per la zona dels Sarguerals cap a la Mola la Vila o algun de nou en la zona de la Mola la Vila. Així mateix, com hem comentat, s'han netejat la majoria de camins existents, cosa que facilita el trànsit de les persones. Un fet important perquè des de fa ja uns anys, gràcies a eixa neteja anual, podem conservar netes totes les sendes i camins i permetre que la gent conega el terme i nous espais.

També s'ha de destacar que la neteja silvícola que s'està fent al voltant dels bancals del poble, també possibilita una actuació més ràpida i efectiva davant un hipotètic incendi i aquesta neteja que es realitza des de fa uns anys, a banda que millora la imatge visual dels voltants del poble, aconseguen minimitzar riscos.

Les 8 persones que han treballat en aquesta brigada eren totes veïns i veïnes del poble i també han dut a terme el seu treball en altres actuacions, com la millora d'àrees recreatives i, per exemple, davant les nevades que vam tindre al gener. Per tant, la seua tasca és essencial per a poder millorar molts indrets del poble i recuperar patrimoni local.

■ PISTES MILLORA DIPUTACIÓ

El municipi de Forcall ha comptat, per primera vegada, amb les màquines del Consorci de bombers de la Diputació per a poder millorar moltes de les pistes del terme de Forcall. Així, tenint en compte les recomanacions del Pla d'Incendis, s'ha actuat en pistes que s'havien

perdut pel seu desús. En concret caldria destacar les pistes del Mas de Montañes al Mas de Barberà, en aquest cas es va haver de fer una neteja prèvia d'una pista que s'havia perdut per la no-utilització i, precisament el Pla d'Incendis, marcava la necessitat d'una via per la qual pogueren accedir els bombers enfront d'un incendi en aquesta zona de Forcall. També s'ha arreglat la pista del Mas de Mampel, la del Mas de Roc, la de les Voltes, i la de Torreselló o també la de la Gravera. Per últim, s'ha de destacar la millora del tram cap al Mas de Racó, on s'havien fet uns grans regalls en la pista que impossibilitaven el seu pas, així també en el Pla d'Incendis es marcava com a necessitat d'actuar en aquesta via.

Volem aprofitar aquest punt per a dir que dins de les ajudes de pistes que cada any la Diputació dona als municipis, enguany s'ha dedicat l'ajuda a la millora de l'accés al dipòsit amb ciment, ja que en algun tram havia anat saltant el formigó i apareixia el ferro del maçà de la pista, amb el perill conseqüent. Aquesta actuació s'ha de fer durant aquest any.

■ PRESSUPOST

L'Ajuntament de Forcall, en sessió plenària, ha aprovat el pressupost municipal que ascendeix a 2.106.161,76 €, una quantitat molt important en què el més destacat és la partida d'1.095.000 €, que la Generalitat Valenciana transferirà a l'Ajuntament en concepte de gestió de la residència. Cal dir que aquesta quantia contemplava que s'haguera pogut obrir enguany l'ampliació de la residència en noves places concertades. Malgrat això, com que encara no està en funcionament eixe espai, una part important d'aquesta quantitat s'haurà de tornar a finals d'any. Per un altre costat, cal destacar la partida destinada a inversions que ascendeix a 321.747 € i en la qual està contemplada, entre altres, eixa finalització de la residència o la millora

del sistema de depuració de la piscina per adaptar-la a l'actual normativa.

■ FORCALL CENTRE DE VACUNACIÓ

El Centre de Salut de Forcall s'ha convertit en centre de vacunació per a la COVID. Així un total de 10 municipis tenen com a referència el municipi de Forcall com a espai de vacunació. És un pas important que havia sol·licitat tant l'Ajuntament de Forcall com el mateix centre per evitar desplaçaments a altres llocs, ja que el lloc de referència passava a ser Morella. No obstant això, durant dues setmanes i en la franja de 60 a 70, alguns forcallans i forcallanes van haver de desplaçar-se a Vinaròs, com també el personal docent i no docent de les escoles. El ritme de vacunació és prou bo i ràpid i s'està coordinant des de Forcall, segons els trams d'edat.

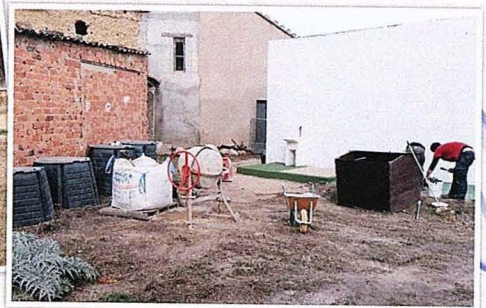
■ AJUDES RESISTIR

L'Ajuntament de Forcall s'ha adherit al Pla Resistir que va impulsar la Generalitat per a poder ajudar a les empreses de diferents sectors i activitats econòmiques lligats al turisme, que ha establert l'administració autonòmica, bars, restaurants, cases rurals, hotels, hostals, que durant un temps van haver de tancar per la COVID. Així les ajudes consisteixen en una ajuda directa de 2.000 € per establiment i 200 € per treballador/a contractada.

La quantitat que es destina a ajudar a aquestes empreses puja a 23.549 €, dels quals la Generalitat aporta 14.718,12 €, la Diputació de Castelló 5.298,53 € i l'Ajuntament de Forcall 3.532,35 €. Les empreses ja s'han presentat a aquesta convocatòria, que s'abonarà d'ací poc de temps. Per un altre costat, l'Ajuntament de Forcall ha pressupostat 6.000 €, que se sumaran als que puguen sobrar d'aquesta convocatòria i una altra ajuda que de seguida rebrà de la Diputació. L'objectiu és poder convocar una nova línia d'ajudes dirigida al sector del comerç que no ha pogut entrar dins de les empreses beneficiàries del Pla Resistir.

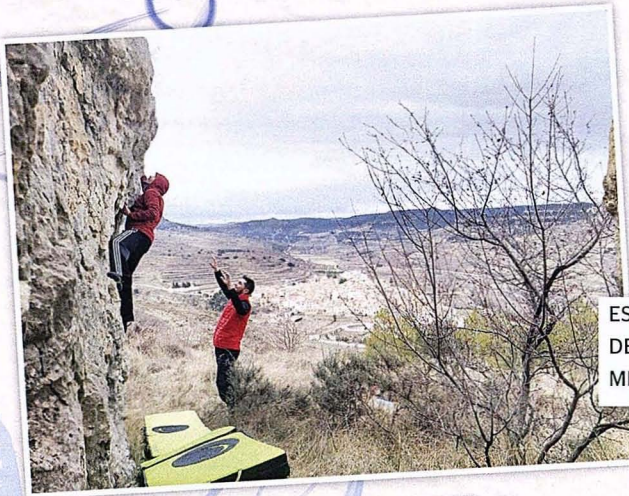
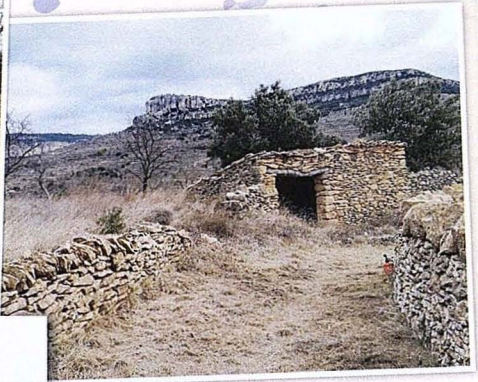
MILLORES EN EL CEMENTIRI I ERMITES DEL TERME

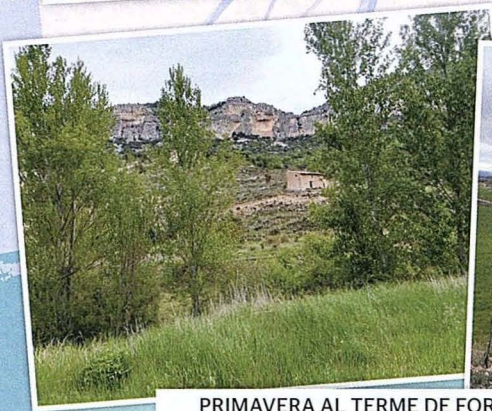
COMPOSTATGE

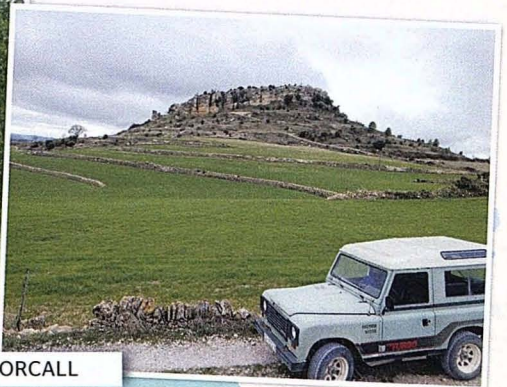
NETEJA DE CAMINS, ENTRE ELS VOLTES I EL CAMÍ DE SANT CRISTÒFOL

ESCALADA ALS VOLTANTS DE FORCALL PER PART DE MEMBRES DEL CEXR

PRIMAVERA AL TERME DE FORCALL

EL TEMPS PER MIGUEL RODÉS. GRÀFICS LAIA FERRER.

ESTACIÓ METEOROLÒGICA "FORCALL"

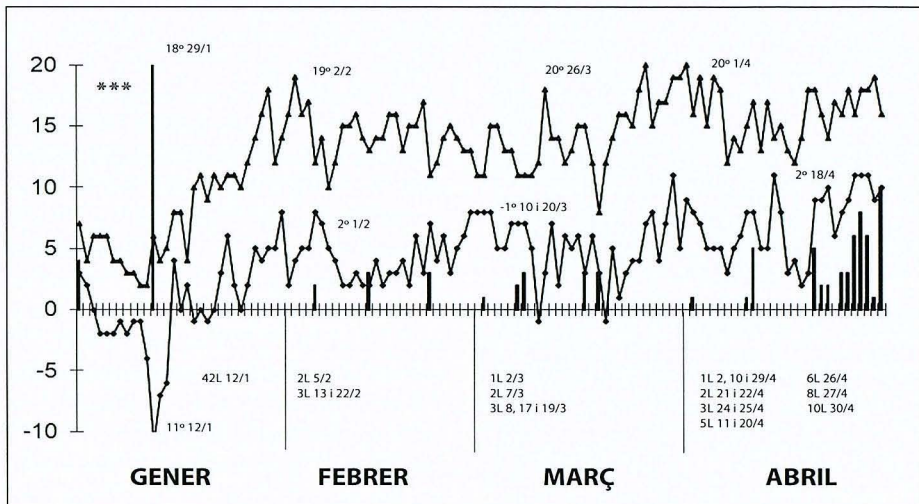
El gener ha estat fred, amb unes mínimes que van arribar als 11° negatius el dia 12, sent molt freqüent els dies amb mínimes sota zero; pel que fa a les màximes han estat baixes, tan sols al final del mes han pujat una mica, amb els 18° de màxima del dia 29. La neu es va deixar veure tímidament el primer dia de l'any, però va ser entre els dies 8 al 10 quan vam tenir nevades més copioses, amb gruixos de 27 i 36 cm. La pluja solament ens va visitar un dia, el 12, però amb abundància, 42 l/m².

El mes de febrer ha estat més calorós, amb unes temperatures mínimes de 2° els dies 1, 9, 10, 12, 13, 15 i 19 i una màxima de 19° el dia 2. Ha plogut poc, 8 l/m² repartits entre els dies 5, 13, 21 i 22.

El mes de març ha estat molt similar al febrer, amb unes temperatures mínimes de -1° els dies 10 i 20 i una màxima de 20° el dia 26, unes precipitacions en forma de pluja de només 12 l/m² repartits entre els dies 2, 7, 8, 17 i 19. El vent de l'oest ha estat present els dies 15, 16, 17, 18 i 20.

L'abril ha estat humit i prou moderat quant a les temperatures, ha plogut petites quantitats al llarg del mes, sobretot els darrers dies, en total 53 l/m², el dia 20 amb tempesta. La temperatura màxima ha estat de 20° el dia 1 i la mínima de 2° el dia 18.

	Mitjana màxima	Mitjana mínima	Total pluja	Vent i neu
Gener	8'1°	0'3°	46 l/m ²	Neu 1, 8, 9 i 10
Febrer	14'3°	4'3°	8 l/m ²	
Març	14'2°	5'1°	12 l/m ²	15, 16, 17, 18 i 20 oest
Abril	16°	6'8°	53 l/m ²	

42É APLEC DELS PORTS - FORCALL

■ L'APLEC DELS PORTS JA TÉ CARTELL GUANYADOR I SE CELEBRARÀ AQUEST JULIOL

El 24 d'abril es va desvelar la que serà la imatge representativa del 42é Aplec dels Ports: amb una forca al capdavant i altres elements propis de la comarca, el cartell transmet plenament el lema triat per a aquesta edició, "Resistència contra la indiferència". El cartell ha estat escollit guanyador d'entre més de 40 propostes i és obra de l'artista morellana, Clara Milian. Ella mateixa va poder explicar què ha volgut expressar amb aquesta creació.

Malgrat que s'ha hagut d'esperar un any, finalment, els membres de la comissió organitzadora van poder desplegar-lo des de les escaletes del Mesón, davant del centenar de persones que van assistir a l'acte.

Després de la presentació, l'esdeveniment va comptar amb l'actuació de la Disbauxa, grup format per tres morellanes en què es barreja música, poesia i pintura. Des d'aleshores, ja estan a la venda les samarretes amb el disseny presentat. A més a més, també es disposa de dessuadores i més marxandatge aplequer. L'objectiu principal de l'organització ha estat mantenir viu el sentiment d'Aplec i reprendre els preparatius de la festa comarcal per excel·lència. Tot i que encara és incipient a causa de la situació sanitària actual, es preveu que l'Aplec dels Ports se celebri l'últim cap de setmana de juliol de 2021. L'organització està treballant de valent perquè siga possible, però és conscient que l'última decisió depèn de les condicions i les mesures sanitàries.

■ AL·LEGACIONS I MANIFEST EN CONTRA DEL PROJECTE "CLÚSTER MAESTRAZGO"

L'Aplec dels Ports, com a organització que pren partit en tot allò que afecta el futur

comarcal, va presentar també al·legacions en contra del projecte de les noves línies aèries d'alta tensió emmarcades dins del polèmic projecte energètic "Clúster Maestrazgo", que afectarà diversos municipis de la nostra comarca, com Cincorres, la Mata, la Todolella, Morella i Portell.

Cal remarcar que l'Aplec dels Ports sempre ha estat i està a favor de les energies renovables. Tot i això, són molts els motius que ens impulsaren a realitzar aquesta acció. A trets generals, els punts més controvertits que vam assenyalar tant al manifest com a les al·legacions, són els següents.

En primer lloc, aquest projecte ha estat gestat d'esquena als habitants dels Ports, tot i ser els vertaders afectats. Els terminis per fer qualssevol al·legació al respecte haurien de ser de més de 30 dies.

En segon lloc, s'ha produït un canvi rellevant en respecte al projecte base plantejat el 2018, cosa que ens genera desconfiança.

En tercer lloc, es tracta d'un projecte que pretén quintuplicar la potència dels aerogeneradors actuals de la comarca. Tal com apunta Antonio Turiel, no és necessari un increment de l'energia global. Aquest fet podria desembocar en la creació d'una bombolla especulativa. A més a més, les empreses que gestionen els parcs i estacions poden abandonar el projecte si no els ix rendible, mentre que els danys al territori no serien reversibles.

En quart lloc, alguns estudis mostren que els municipis que compten amb parcs eòlics continuen patint el problema del despoblament. Són necessàries accions per assentar la població, i queda patent que aquest projecte, per si sol, no podrà revertir la situació.

En cinqué lloc, el projecte afectaria l'economia del nostre territori: tant a la ramaderia, que hauria de pasturar al costat d'un paisatge

modificat, com al turisme, que perdria l'atractiu per als visitants.

En sisé lloc, cal remarcar que les zones on està previst el muntatge de la LAAT són espais protegits, com les zones ZEPA (Zones d'Espacial Protecció per a les Aus) i zones LIC (Llocs d'Importància Comunitària).

En seté lloc, s'ha de tenir en compte que els problemes de salut no només es produeixen durant el muntatge i la instal·lació del projecte, ja que pot haver-hi efectes de salut a llarg termini. En vuité lloc, el moviment econòmic que genera aquests tipus de projectes és a gran escala. Es calcula que els municipis afectats reben només un benefici econòmic d'aproximadament un 2% dels guanys.

Per últim, el nostre territori ja alberga una gran quantitat d'instal·lacions que contribueixen quantiosament a les energies renovables però que, alhora, perjudiquen significativament la regió. Considerem que és necessari, i més just, realitzar un repartiment equitatiu de responsabilitats i beneficis entre comunitats.

En cas d'estar-ne interessats, en el web de l'Aplec trobareu les al·legacions completes. Entre tots fem aplec, fem comarca i seguim lluitant junts per un futur digne i de qualitat.

■ "DICIONARI AMANOSSET DELS PORTS"

L'Aplec dels Ports ultima els preparatius del "Diccionari amanoset dels Ports"

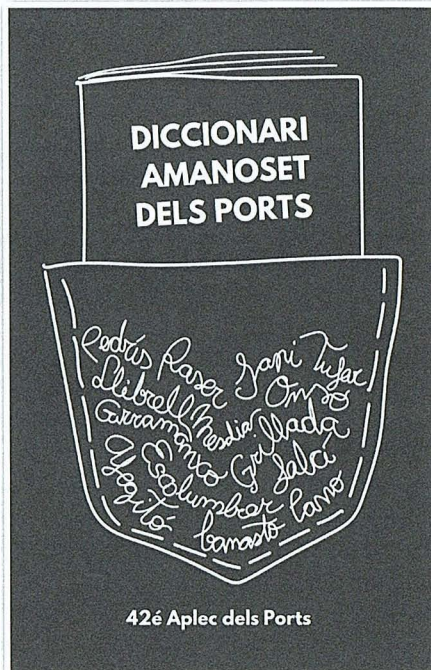
Fa més d'un any l'Aplec dels Ports va iniciar un projecte amb la col·laboració de les escoles, unitats de respir i molta més gent dels Ports. Els xiquets i xiquetes de la comarca, amb l'ajuda dels familiars i veïns del poble, han fet un treball de recerca per tal de recopilar lèxic específic dels Ports.

D'aquesta recerca, ha nascut el 'Diccionari amanoset dels Ports' que pretén salvaguardar les paraules que més ens identifiquen com a poble. Aquesta serà la portada, dissenyada per Sonia Martí. D'ací poc de temps, el po-

drem llegir i continuar així mantenint viva la nostra llengua.

■ SOCARRAT MAJOR 2021

L'Associació Cultural Socarrats de Vila-Real, ha confiat en l'Aplec dels Ports per a atorgar el premi Socarrat Major. Un premi que s'entrega, cada any, a una persona, grup o institució que s'ha caracteritzat per la defensa i la difusió de la llengua i la cultura del país. L'Aplec en plena pandèmia ha continuat treballant per les nostres reivindicacions, lluitant pel nostre territori i pels nostres veïns i veïnes, però ho ha fet, malauradament, des de la distància. Com a organitzadors de la 42a edició de l'Aplec dels Ports, el col·lectiu rep aquest premi per la feina feta en aquests més de 40 anys i com a reconeixement a totes les generacions que han participat de l'Aplec dels Ports i que dia a dia fan que el territori valencià es mantinga viu.

NOTÍCIES BREUS

■ NAIXEMENTS

El dia 18 de gener, a Forcall, a Forcall, **Gonzalo Rocha Aguilar**, fill de Mario i Paula, nét de Mari Luz (ca Morondo).

El dia 3 de maig, a Graz (Austria), **Isabel Guimerà Pascual**, filla de David i Clara, néta de Fidel i besnéta d'Amelia.

Felicitats

■ ROTLLO DE SANT CRISTÒFOL

El dissabte 15 de maig es va repartir a l'Oficina de Turisme el rotllo de Sant Cristòfol. Esperem poder celebrar el proper any la festa tots junts, amb rotativa, missa, benedicció de termes i repartiment del rotllo, dinar de germanor i ball a tornar al poble.

■ DEFUNCIONS

El dia 19 d'octubre, a Alcobendas, **José Guarch Mampel**, als 97 anys (ca Rocha).

El dia 19 de gener, a Forcall, **Antonio Altaba Dolz**, als 97 anys.

El dia 5 de febrer, a Forcall, **Manuel Aguilar Bonet** (Manolín), als 71 anys.

El dia 13 de març, a Forcall, **Ismael Mampel Querol** (Ronsana), als 88 anys.

El dia 15 de març, a Forcall, **Francisco Segura Edo**, als 77 anys.

El dia 20 d'abril, a Forcall, **Cristobalina Vives Mestre**, als 85 anys.

El dia 23 d'abril, a Benicarló, **Juan Fernando Amela Nager**, als 53 anys (ca Torremela).

El dia 30 d'abril, a Casstelló, mossèn **Joaquín Obón Molinos**, als 91 anys, va ser enterrat a Forcall.

En pau descansin

PAGAMENT DE QUOTES - COMUNICAT PELS SUBSCRIPTORS DE BISGARGIS

La Colònia va decidir no procedir a l'enviament dels rebuts corresponents als anys 2019, 2020. El motiu no és altre que el banc ens va retornar un nombre important de rebuts degut als canvis i anul·lacions de números de comptes dels nostres subscriptors i associats com a conseqüència de les fusions i absorcions entre entitats bancaries. Per tant es va optar per paraitzar els cobraments fins poder actualitzar les nostres dades, cosa que en gran part hem pogut resoldre.

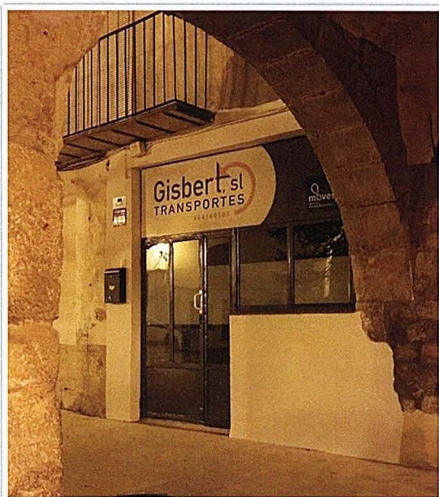
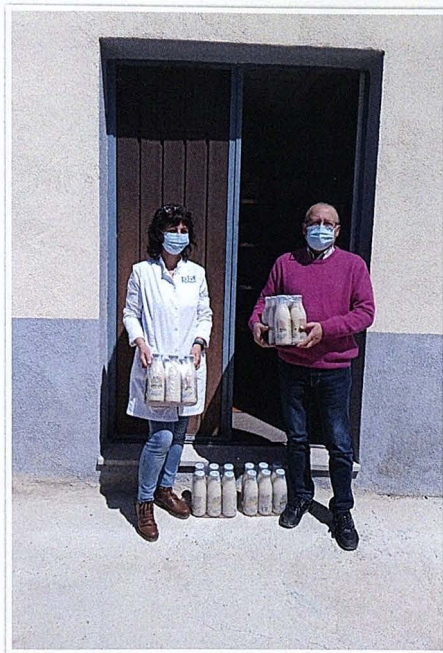
Al mes de juny es passarà el cobrament dels anys 2019 i 2020 i d'altres que puntualment pogueren estar endarrerits i al desembre, el 2021.

Malgrat tot encara hi ha socis, amb els que contactarem via telefònica o per escrit, que no ens han comunicat el numero de compta correcte per canvi de banc o per defunció del titular. Us demanem que ens ho feu saber el mes aviat possible pel bon funcionament de la nostra associació.

Podeu fer-ho al telèfon **619 102 640** o al correu electrònic **cfor@hotmail.com**. També, per carta, a l'adreça del carrer **Antonio Machado, 16, 11^a, 2^a - 08042 - Barcelona**

■ ORXATA A LA RESIDENCIA

L'Orxateria Pitarch d'Alboraia, regentada per José Ramón Panach, ha fet una donació de trenta ampolles d'orxata a la Residència de Forcall, en gestió feta per José Juan Carbó (ca l'Aguelot), qui ha fet entrega de les ampolles. Moltes gràcies per aquesta simpàtica iniciativa que segur serà molt ben rebuda pels residents.

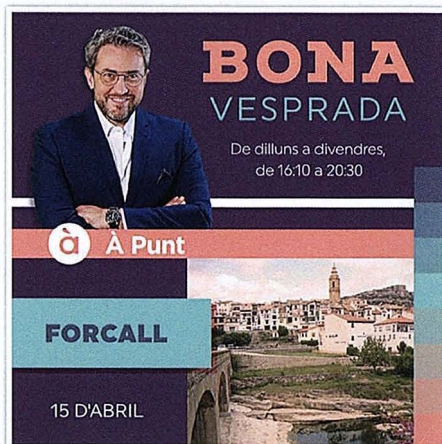

■ NOVA OFICINA

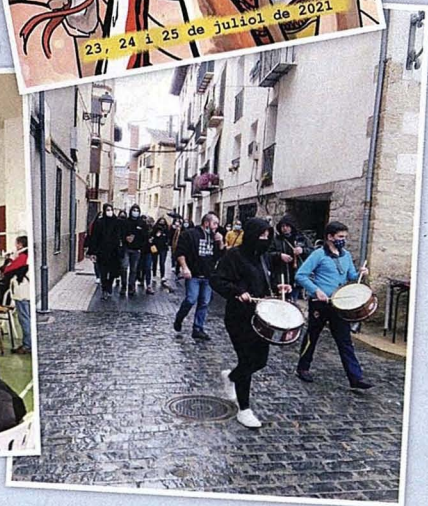
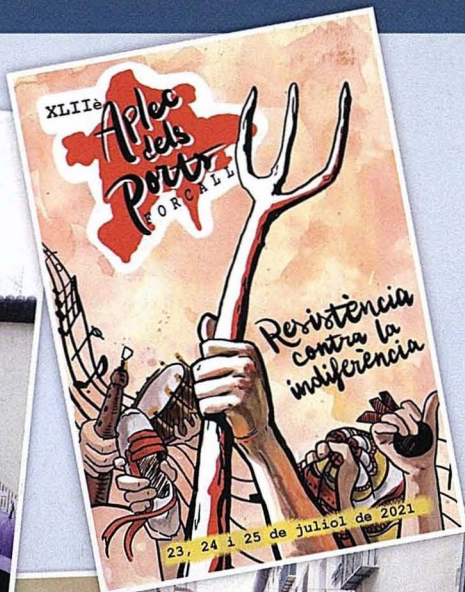
La empresa Transportes Gisbert S.L. ha instal·lat les seves oficines a la Plaça Major de Forcall.

■ BONA VESPRADA

Forcall ha estat el poble convidat al popular programa Bona Vesprada, en la seva edició del dia 15 d'abril, del canal de televisió À Punt de la Comunitat Valenciana. Al programa van participar molts veïns del poble, que van mostrar el nostre forn, la nostra gastronomia, la Santantonà i molt més aspectes del nostre poble.

CARTELL XLII APLEC DELS PORTS

COLÒNIA
FORCALLANO
CATALANA

www.coloniaforcallanocatalana.org
cfor@hotmail.com

EXEMPLAR
GRATUÏT

BISGARGIS: C/ Antonio Machado 16, 11^a 2^a - 08042 Barcelona - Tel. 619102640

FOTOS: Santi Pérez, Ximo Segura, Fàtima Ortí, José Miguel Carbó,
Carmina Pesudo, Mari Prats i Irene Bordàs.

EDITA: Colònia Forcallano-catalana.

REDACCIÓ: Carme Ferrer, Sergi Bordàs i Ismael Carbó.

REVISIÓ ORTOGRÀFICA: Vanessa Viñals.

IMPRIMEIX: TORMIQ, S.L. Arts Gràfiques · www.tormiq.com

GENERALITAT
VALENCIANA

Conselleria de Participació,
Transparència, Cooperació
i Qualitat Democràtica

TOTS
A UNA
VEU